

Makale tarihçesi: Alındı: 16 Eylül 2019

DOI: <https://doi.org/10.33182/gd.v6i2.656>

Kitap inceleme

Kübra Kaşıkçı[±]

A. Çağlar Deniz, Yusuf Ekinci, A. Banu Hülür, **“Bizim Müstakbel Hep Harap Oldu” Suriyeli Sığınmacıların Gündelik Hayatı Antep-Kilis Çevresi**. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2016, 228 syf., ISBN: 978-605-399-463-3.

Bizim Müstakbel Hep Harap Oldu kitabının önsözü, Hegel’in “aşına olunan bilinemez” cümlesini Lefebvre’nin açıklamasıyla başlıyor. Lefebvre bu sözü; gündelik hayata insanların bir süre sonra aşına olduğunu ve gündelik hayatın aşına olunan yönlerinin, tam anlamıyla bilinmesine engel olduğunu ifade ediyor. Kitap, tam da bu noktada iddiasını ortaya koyuyor, eleştirel bakışın kıymeti anlatıyor ve 2011 yılında başlayan Suriyeli göçüne aşına bir bakış açısı yerine “yamuk”, “sıra dışı” bakarak, gerçekliği görme şansının artacağını söylüyor. Bunun içinde makro resme bakmak yerine, gündelik hayata, sosyal yaşama ve bunların ayrıntılarına odaklanmaya çalıştıklarını ve metodolojik aksının gündelik hayat perspektifi olduğunu, bu konuda literatürde bir boşluk olduğunu ve bunu doldurma iddiasında olduğunu ifade ediyor.

Kitabın adını görüşme sırasında genç bir Suriyelinin durumu özetlediği cümleler belirliyor; “Suriye’de fitne oldu, savaş çıktı. Gençliğimin çalındığını düşünüyorum, *bizim müstakbel hep harap oldu*, gitti.” Kitabın hazırlık süreci bir buçuk yıl sürmüş ve akabinde belirli kısımları çeşitli akademik dergiler ve kitaplarda yayınlanmış. Kitap önsöz, giriş, metodoloji, göç yazını ve Suriyeli göçü, sosyal dışlanma, sığınmacıların Türkiye’ye geliş süreci, kamusal imkanlara erişim, meherde Suriye’yi yeniden yaratmak: arabsat, hummus, şavırma, jöleli saç, bonesiz hijab, öteki sığınmacılar, Halep’ten Kilis’e bir evlilik hikayesi, Suriye’ye geri dönüş, sonuç, kaynakça ve dizin bölümlerinden oluşuyor.

Önsözde kitabın muhtevası ve metodolojisine dair anlatılanlar; giriş ve metodoloji kısmında daha da ayrıntılandırılıyor. Araştırma esnasında 115 kişi ile yüz yüze derinlemesine mülakat tekniği, katılımcı gözlemler ve doküman incelemelerinden faydalandığı ifade ediliyor. Saha araştırmasının Antep - Kilis olarak sınırlandırılmasının gerekçesi ise Türkmen yoğunluğunun daha fazla olması ve bunun sonucunda dil bariyerinin kısmen aşılmış olması olarak ifade ediliyor. Başlangıç tarihi Ağustos 2014 olarak belirtilen araştırma daha çok 2015 yılını yansıtmakta ve 18 Mart 2016’da tamamlanmış. Resmî ve resmî olmayan verilerle birlikte Türkiye’ye gelen Suriyeli nüfusu arasındaki tutarsızlık; bunun nedenleri ve sonuçları, belgelerde yer alan sayısal verilerle ve görüşmecilerin ifadeleriyle açıklanmakta. Bu esnada kamuoyu açısından da merak edilen çadırkentlerde neden kalmadıkları ve kaçak olarak girmeyi tercih etme sebepleri de kısaca ifade edilmiş.

[±] Kübra Kaşıkçı, İstanbul Şehir Üniversitesi, Şehir Çalışmaları Bölümü, Türkiye.

Kitabın temel iddiası gündelik hayat perspektifinden Suriyeli göçünü anlatmak ve bu esnada alan, strateji, taktik, sosyal dışlanma, ayrımcılık, geçim stratejisi, hayatta kalma stratejisi gibi kavramlar kullanılıyor. Zaman zaman bu kavramların tanımına da değinilerek görüşmecilerin anlatıları ile birlikte tartışılıyor. Teorileri ortaya koyup ardından Suriyeli sığınmacıların hayatlarındaki yansımaları; ayrıntı ve örnekler verilerek tartışılıyor. Bu anlamda, sosyolojik teorinin insan hayatına temas ettiği noktaları anlamak kolaylaşıyor. Giriş bölümünün sonunda araştırmacılar bir dizi sorulara yer veriyor ve bizler okuyucular olarak, soruların cevaplarını kısmen bulurken; bu durum Suriyeli sığınmacılar ile ilgili yeni sorular üretmesine de vesile oluyor.

Kitabın meseleye odaklanma biçimi, sorduğu sorular kadar metodolojisi ve bunu açıkladığı sayfalarda son derece önemli. Metodoloji kısmına, görece uzun sayılabilecek sayfalar ayrılıyor ve burada araştırmacıların dinamiklerinden, dünya görüşlerinden (sosyal yapılandırıcılık), tutumlarından, araştırmanın kaynaklarından, alan seçiminin etkenlerinden bahsediliyor. Lakin Antep - Kilis bölgesi sayfalarca benzer özelliklere sahip gibi anlatılıyor. Kitabın ancak ortalarına geldiğimizde Kilis'in bir ticaret, Antep'in ise sanayi kenti olarak öne çıktığını görüyoruz. Kilis'in sığınmacılar için genellikle ilk durak, Antep'in ise ikinci durak olduğunu ise sonuç bölümünde öğreniyoruz. Gelişen sosyal medya uygulamalarından da araştırma esnasında faydalandığı görülüyor; WhatsApp uygulaması ve diğer sosyal medya uygulamaları gibi. Bu uygulamaları ayrıca zikretmeleri kıymetli ve önemli, zira akademik bir yayın olduğunu düşündüğümüz araştırmada, daha çok gündelik ihtiyaçlara cevap veren sosyal medya hesaplarının yer alacağını hesaba katamayabiliriz. Kitap burada araştırmanın amacını da tekrar ifade etmiş ve hatırlatmış oluyor.

Türkiye'de 2011 yılından itibaren yaşanan Suriyeli göçü gerek akademi, gerek devlet, gerekse halk nezdinde önemli etkilere sahip. Yaşanan göç ile ilgili kavram karmaşası ve belirsizlik en önemli etkilerden birisi. Yaklaşık on yıla yaklaşan bu göç dalgasında gelen insanların nasıl tanımlanacağı ve bu konudaki karışıklık kitapta da ifade ediliyor ve her bir kavramın belirli iktidar sahipleri tarafından zaman zaman yanlış ve birbirlerinin yerine kullanıldığı ifade ediliyor. Kitapta yaygın kullanımda olan kavramların açıklaması ve uygunluğu ile Türkiye'nin devlet nezdinde Suriyelileri tanımladığı kavram ve sahip olduğu haklar da belirtiliyor. Araştırmacılar bütün bu kavramların açıklamasından sonra Suriye'den göç eden insanlara sığınmacı tanımını kullanmayı tercih ediyorlar.

Araştırmada, Suriyeli sığınmacılar arasında önemli bir bağ olan akrabalık, hemşerilik ve dini bağların öneminden ve bunların tezahüründen bahsediliyor. Özellikle göç kararında, göç edilen mekânın seçiminde ve göç ettikten sonra yaşanan maddî ve manevî zorluklarda bu bağların önemi birçok kere tekrar ediliyor. Araştırma esnasında, Adaman ve Yazarlar, Keyder'in ifade ettiği sosyal dışlanma türlerine ek olarak kendi önerileri olan; söylemsel dışlanma türünü ekliyorlar. Fakat kendilerinin de ifade ettiği gibi, bu diğer dışlanma türlerinden pek de bağımsız değil. Bu noktadan hareketle, farklı olarak kabul edilip ayrı ele alınması gerekliliği sorgulanabilir. Söylemsel dışlanmayı da daha çok Goffman'ın damgalama teorisi ile açıklayan yazarların verdiği örneklerin büyük bir kısmında bahsedilenin kadınlara ve kadın cinsiyetine yönelik olumsuz söylemler olduğu açıkça görülüyor. Bu anlamda, kitabın genelinde eksik olan bir şey varsa, o da cinsiyete dayalı ayrımcılık ve şiddete dair meselelerin eksik kalmasıdır. Yakın Ertürk'ün de *Sınır Tanımayan Şiddet* kitabında ifade ettiği gibi kadına yönelik şiddet türlerinin en yoğunlaştığı dönemler savaş dönemleridir ve buna bağlı olarak ortaya çıkan göç meselesidir.¹

¹ Ertürk, Y. (2015). *Sınır Tanımayan Şiddet*, İstanbul: Metis Yayınları. Sf. 18.

Araştırma gündelik hayat perspektifinden baktığını ifade ederken çoğu zaman erkek sığınmacıların gündelik hayat deneyimlerine tanık oluyoruz. Görüşme yapılan 115 kişiden sadece 26'sının kadın olması sayısal olarak da bu durumu ortaya koyuyor. Bu sayıya ek olarak 4 tane de gay bireyle görüşüldüğünü öğreniyoruz. Kitapta, kadınlara yönelik herhangi bir başlığın ve ayrı bilginin bulunmaması da bu konuda eksik kalan bir taraftır. Kadınlar, cinsiyete dayalı olarak dezavantajlı kesimde yer alır ve göç gibi bir olgudan da cinsellik ve şiddet noktasında farklı etkilenir. Kitapta defalarca zikredilen 11.04.2014'de yaşanan cinayette de nesne olan kadın bedeni ve onun üzerindeki iktidar kavgasıdır. Bir ek olarak; yaşanan bu cinayete dair kitapta birçok defa atf yapılmaktadır fakat cinayet ile ilgili bilgilere ancak kitabın ortasında vakıf olabiliyoruz. Cinayet olayını anlatırken de Suriyeliler içerisinde yaşanan sınıfsal ayrıma dair bir şeyler okurken de cinsiyet meselesini yine tam anlamıyla gündeme almadığını fark ediyoruz.

Ayrıca serbest zaman kullanımı ile ilgili olarak Suriyeli erkeklerin daimi olarak çalışmak zorunda olduğunu ve boş zaman faaliyetlerinden söz etmek için, evde kalan sığınmacı kadın ve çocuklardan bahsedilmesi gerektiğini ifade ediyorlar. Boş vakti, çalışmanın zıddı olarak kurgulayıp burada kadınlardan bahsetmemiz gerekir gibi bir ifade kadının ev içi emeğini görmezden gelme demektir. Özellikle göç ve yoksulluk ile birlikte kadının ev içi üretiminin ve sorumluluğunun artacağı mutlak bir gerçektir. Bu noktada hangi sığınmacı kadının ne kadar boş vakti olur, tartışmalı bir mesele olarak karşımızda duruyor.

Araştırma, Suriyelilerin sahip olduğu ve olmadığı tüm kamusal imkân ve hakları, gündelik hayat perspektifinden ele almaya çalışıyor ve büyük oranda da başarılı oluyor. Aynı zamanda Türkiye kamuoyunda olumsuz düşünce üreten ve yayılan meseleleri de belirtiyor; sağlık imkânlarına erişim, sınavsız üniversiteye giriş vd. Bu esnada zaman zaman basın-yayın kuruluşlarında yer alan, olumsuz söylem üreten haberlere yer veriliyor fakat bu haberlerin sayısının daha fazla olması araştırmanın zenginleşmesi açısından önemli olabilirdi.

Araştırma yapılan bölgede daha çok Halep'ten gelen göçmenler yer alırken, araştırma esasında etnik, dini ve kültürel çeşitlilik sağlanmaya çalışılıyor. Özellikle Suriyelilerin muhaberat korkusu ve Türkiye'ye kaçak göçü tercih etme sebepleri ayrıntılı olarak, gerekçeleriyle ifade ediliyor. Özellikle muhaberat korkusunun gündelik yaşam deneyimlerini ne şekilde etkilediği, insan ilişkilerinde güven duygusunu yok ettiği anlatılıyor. Bununla beraber göç ile birlikte, farklı düşünceden Suriyelilerin hayata devam etmek için aynı işyerinde çalışmak zorunda kalması sığınmacı olmanın bir eşitleme aracı olup olmadığını okuyucuya düşündürüyor

Suriyelilerin gündelik yaşamını okurken bir yandan da sahada çalışmış, sivil toplum kuruluşu çalışanları ve yerel halktan insanlar ile mülakatlar yapmak ve onların düşüncelerini ve deneyimlerini öğrenmek araştırmaya zengin bir perspektif katıyor. Bu bağlamda, Antep-Kilis bölgesinde, İslami STK'ların yardımlarının önemli bir etkisi olduğunu öğreniyoruz. STK'ların resmî makamlar tarafından ciddiye alınmadığı ve işbirliğine yanaşmadığı kadarı yakınlığıyla bilinen STK'lar tarafından da ifade ediliyor. Ayrıca 2014 yılında yaşanan cinayetin ardından yerel halkın Suriyelilere yönelik linçe varan uygulamalarında, STK önderlerinin olayları yatıştırmak için çaba ve uğraşlarına denk geliyoruz.

Özellikle iş piyasasında, bazı Suriyeliler'in çalışma izinlerinin de olmamasından dolayı ucuz işgücü olarak emek sömürüsüne maruz kaldıklarını öğreniyoruz. Birçok iş yeri sahibi bu durumu kendi çıkarları için kullanarak, Suriyelileri ucuz işgücü olarak ve güvencesiz şekilde çalıştırdığını anlıyoruz. Bu noktada işten çıkarılan Türk işçiler

patronlarını veya kapitalizmi suçlamak yerine öfkelerini Suriyelilere yöneltmektedir. Aynı şekilde, emlak piyasasındaki ani kira artışı da Suriyelilerden ziyade ev sahiplerinin açgözlülüğü yüzünden yaşanmaktadır. Yerel halkın, ev sahipleri ya da patronlara öfkelenmek yerine Suriyelilere yönelik olumsuz söylem ve öfke geliştirmesinin sebebi kitabın sonuç bölümündeki cümlede karşımıza çıkıyor; “Mağdurun suçlanmasıyla ulaşılan kafa konforu, sistemin eleştirilmesinin önünü adeta bir tıkaç gibi engelliyor.”²

Bu sayfaları okurken, insanın aklına, neden Suriyeli ve Türk ayrımı yapmadan, işçi olmak noktasında örgütlenip hak arama mücadelesine girilmediği sorusu geliyor. Bunun cevabı olarak da, yerel halkın yapılan görüşmelerde, Suriyelileri “tembel, iş bilmez, açgözlü, korkak ve vefasız” olarak nitelediği ve damgaladığı görülüyor. Bütün bu olumsuz sıfatlarla damgalanan Suriyeli kimliğinin, sömürülmesinden rahatsız olunmayacağı ve yerel halkla aynı mücadelede de yer alma ihtimalinin düşüklüğü karşımıza çıkıyor. Yerel halkın kısıtlı olan imkânlarını paylaşmak istememesi, bütün bu dışlanmanın önemli bir tarafını oluşturuyor. Kitapta bu meseleye yönelik olarak, “herkesin Suriyeli sığınmacı rahatsızlığı kendi çıkarına dokunan yerde başlıyor.” diye ifade ediliyor. Fakat yapılan görüşmelerde, Suriyeli sığınmacılarla çoğu zaman temas etmeyen, üstelik onlar sayesinde maddî gücünü arttıran insanların da rahatsız olduğunu görmekteyiz.

Türkiye’ye gelen Suriyeli sığınmacı nüfusunda çocukların sayıca fazlalığı önemli bir meseleye işaret ediyor; eğitim meselesi. Kitapta kamusal imkânlarla erişim meselesinde çocukların eğitim alma durumu, zorlukları ayrıntılı olarak anlatılıyor. Özellikle dil bariyeri ve ekonomik zorluklar çocukların eğitime katılmalarının önünde ciddi bir engel oluşturuyor. Devletin bu konudaki sorunların çözülmesi için bir hamle yapmadığını ve uzun vadede önemli sorunlar doğuracağını anlıyoruz.

Kitap içerisinde yer alan birçok mülakatta Türkiye’ye ve siyasetine dair ifade ve söylemlere rastlamaktaız fakat Türkiye’nin Suriye siyasetine dair yeterince veriler görmüyoruz. Bunun sebebi Türkiye-Suriye siyasetinin net bir çizgide ilerlememesi, bir birinden farklı güç dengelerinin dâhil olması ve yazınının da gittikçe çetrefilli bir hal alması olabilir. Türkiye iç siyaseti açısından sıklıkla kullanılan; Suriyelilere yönelik din kardeşimiz, misafirimiz söylemlerinin süreç içinde ne gibi etkilerinin olduğu kitapta detaylı bir şekilde anlatılıyor. Bu söylemlerin ilk başlarda olumlu etkilerinin görüldüğü, fakat bunların belli bir zaman sonrasında gündelik hayatın yoğunluğu ve zorluğu içerisinde olumsuza döndüğü ve aynı noktadan olumsuz söylemlere dini dayanaklar ürettiği örneklendiriliyor. Özellikle ana-akım siyaset güdümlü medyanın dini içerikli söylemlerinin ardından Suriyelilerin; doğru ve yanlışlarıyla insan olduğu gerçeğiyle karşılaşan yerel halk, sorunların sebebi olarak öfkelerini Suriyelilere yöneltiyor.

Suriyelilerin bütün bu dışlanma ve sığınmacı olma durumuyla baş etme yöntemleri kitapta ayrıntılı olarak da ifade ediliyor. Yöntemlerden en önemlisi, özellikle kadın sığınmacılar dış görünüşlerini olabildiğince yerel halka benzetip, dikkat çekme unsuru olmamaya çalışıyor. Burada da kadınların cinsel tacize yönelik bir koruma kalkını üretme durumuna denk geliyoruz. Yapılan görüşmelerden Suriyeli kadınların cinsel taciz noktasında çok daha savunmasız kaldığını anlıyoruz. Aynı zamanda işyeri açan Suriyeliler dükkânlarına Türk bayrağı asarak, “yabancı” olduklarını gizlemeye çalışıyorlar. Bununla birlikte, birçok sığınmacı ise Türkiye’de Suriye’yi yaşatmaya çalışıyor. Suriye kanallarını izleyerek, Suriyeli lokantalarına giderek ya da Suriyelilerden alışveriş yaparak çoğu zaman “kendi Suriye’sini Antep’te yaşamaya çalıştığını”³

² A.g.e. 205.

³ A.g.e. 161.

görüyoruz. Görüşmecilerin beyanlarından anladığımız ve birçoğunun da hayali günün birinde ve olabildiğince yakın bir zamanda tekrar Suriye'ye dönmek. Buna yönelik olarak, savaş ekonomisi içinde eski yöntem sarraflık yapılması veya Suriye'den mülk alınması en önemli göstergeler oluyor.

Bitirmeden evvel kitabın en güzel taraflarından birisini de belirtmek gerekiyor; dili. Sığınmacı olma meselesi ajitasyona kaçmadan, gündelik hayat perspektifinden ve olabildiğince çok sesli bir şekilde anlatılıyor. Kullandığı bütün sosyolojik teoriler ve açıklamalar ile birlikte olabildiğince akıcı ve anlaşılır bir dil kullanılıyor. Yalnızca kitabın bazı sayfalarında; fotoğraf ve yazı uyumsuzlukları, imla hataları veya bir paragrafta aynı cümlenin tekrarı gibi hatalara rastlanıyor. Kitabı bitirdiğinizde iddia edilen, Suriyeli sığınmacıların yaşamına gündelik hayat perspektifinden bakma şansına sahip oluyorsunuz. Bu anlamda göç literatürüne önemli bir katkısı olduğunu düşünüyorum.

Ekim 2019
Cilt: 6, Sayı: 2
ISSN: 2054-7110
e-ISSN: 2054-7129
www.gocdergisi.com

